

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Sipilä, Jorma; Mäntysaari, Mikko; Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko

Title: Lastensuojelututkinnosta yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan : pitkä matka kohti tieteeseen perustuvaa sosiaalityötä

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat ja Huoltaja-säätiö 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Sipilä, J., Mäntysaari, M., & Sipilä-Lähdekorpi, P. (2023). Lastensuojelututkinnosta yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan : pitkä matka kohti tieteeseen perustuvaa sosiaalityötä. In M. Satka, J. Moilanen, A. Pohjola, P.-L. Rauhala, & N. Isokuortti (Eds.), *Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa* (pp. 87-112). Huoltaja-säätiö. https://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf

Lastensuojelututkinnosta yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan – pitkä matka kohti tieteeseen perustuvaa sosiaalityötä

Modernisaation ydin on osaamisen kehittämisessä. Siinä yhtyvät koulutuksen pidentyminen ja tieteellistyminen sekä ammatillisen koulutuksen laajeneminen korkeakouluissa ja yliopistoissa. Läpimurto tapahtui 1900-luvun alussa lääkäreiden koulutuksessa. Pian monet muutkin ammattikunnat pyrkivät kehittämään oman koulutusmallinsa. On hyvin ymmärrettävää, ettei sosiaalihuolto ollut ensimmäisten joukossa. Sen erityisominaisuuksiin kuuluivat paikallisuus, informaalin ja formaalin hoivan liittyminen toisiinsa, järjestöjen runsaus, ammatillinen moninaisuus, feminiinisyyden ja heikko arvostus. Suomessa tieteellistymistä tukivat kuitenkin julkisen sektorin vahvuus¹, 1970-luvun yliopistoreformi sekä inspiroivat kansainväliset esimerkit.

Sosiaalihuollon koulutuksen kehittäminen oli keskeinen osa sitä prosessia, jossa lähes sata vuotta sitten Helsingissä toiminut pikkuinen Kansalaiskorkeakoulu kehittyi Yhteiskunnalliseksi Korkeakouluksi ja lopulta Tampereen yliopistoksi. Kansalaiskorkeakoulun kunnianhimoisena tehtävänä oli nostaa kansakunnan koulutustasoa. Yhteiskunnallinen Korkeakoulu jatkoi tehtävän toteuttamista pidentämällä tutkintojen suoritusaikoja ja tuomalla ammatillisiin tutkintoihin tieteellistä sisältöä. Avainopettajilta edellytettiin tieteellistä pätevyyttä ja korkeakouluun luotiin aikanaan tiedekuntia, jotka alkoivat myöntää maisterin ja tohtorin tutkintoja.

Yhteiskunnallinen Korkeakoulu oli iso toimija kansallisen koulutusjärjestelmän muutoksessa erityisesti sen jälkeen, kun se oli muuttanut Tampereelle täyttämään suuren teollisuusalueen korkeakoulutuksellista tyhjiötä.

Vuonna 1965 korkeakoulu perusti yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan sosiaalihuolto-nimisen oppiaineen. Kun tämä sosiaalipolitiikan laitokseen sijoitettu oppiaine sai viisi vuotta myöhemmin professuurin, luotiin akateemiselle oppiaineelle sen olennaisin institutionaalinen perusta. 1980-luvun lopulla sosiaaliturvan opetusjaosto (entinen huoltotyön opetusjaosto) yhdistettiin tiedekuntaan ja oppialan nimi vaihdettiin sosiaalihuollosta sosiaalityöksi. Tämä integraatio lisäsi tuntuvasti sosiaalityön opetuksen ja tutkimuksen volyymia tiedekunnassa.

Tutkimustehtävä

Tämän luvun tarkoituksena on tutkia sosiaalityön koulutuksen akatemisoitumisen vaiheita suomalaisen sosiaalityön koulutuksen historian keskeisimmässä instituutiossa, Tampereen yliopistossa ja sen edeltäjässä, Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa. Sosiaalihuoltajakoulutus ja sen rinnakkainen, mutta astetta akateemisempi koulutusväylä yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa muodostivat vielä 1980-luvun puolivälissä maan selvästi laajimman professionaalisen sosiaalityön koulutuksen.

Aiemmassa suomalaisessa keskustelussa on kiinnitetty runsaasti huomiota 1950- ja 1960-luvuilla käytyyn nk. paradigmakiistaan, mutta vähälle keskustelulle on jäänyt 1980-luvulla tapahtunut toinen merkittävä käänne, kun perinteikäs sosiaalihuoltajatutkiminto lopetti sisäänottonsa.

Tutkimustehtävänäemme on selvittää, millaisia vaiheita sosiaalityön koulutuksen akatemisoitumiseen liittyi Tampereen yliopistossa. Miten yliopiston sisäiseen elämään liittyneet ristiriidat ja valtakamppailut vaikuttivat akatemisen sosiaalityön kehittymiseen Tampereen yliopistossa?

Aineisto ja menetelmät

Artikkelimme aineistona ovat omat muistomme, muistiinpanomme sekä eräiden Tampereen yliopiston sosiaalityön opetuksen ja tutkimuksen kehittämisessä mukana olleiden haastattelut. Tampereen yliopiston sosiaalityön koulutuksesta on ilmestynyt jonkin verran tutkimusta. Opinnäytetutkimukset Tero Meltin *pro gradu* (2002), Marjo Vuorikosken lisensiaatintutkimus (1993) sekä Mirja Satkan väitöskirja (1995) ovat tärkeitä. Sosiaalihuoltajakoulutuksen päättymisen jälkeen ilmestynyt teos *Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi* (Saarenmaa 1997 toim.) tarjoaa kiinnostavaa tietoa sosiaalihuoltajakoulutuksen eri vaiheista.

Tutkimusmenetelmänä käymme ymmärtävän sosiologian klassikon, Max Weberin viitoittamaa tietä. Koetamme tulkiten ymmärtää, mitä on tapahtunut

ja miksi. Pyrimme hermeneutiikan keinoin ymmärtämään akatemisoitumisen prosessin kokonaisuutta (Heidegger 1979, § 45), mutta samalla suhtaudumme Hans-Georg Gadamerin (2004, 20) tavoin hiukan epäillen tutkimukseen, jossa käytetty metodi osoitetaan liian yksityiskohtaisesti ja tarkasti.

Varhaishistoria

Ennen ensimmäistä maailmansotaa suuria yhteiskunnallisia kysymyksiä olivat jyrkkä luokkakajo ja köyhyys. Tietopohjaa niiden käsittelemiseen haettiin ennen muuta yhteiskuntatieteistä, kuten kansantaloustieteestä ja sosiaalipolitiikasta. Varakkaat kaupungit ja monet maalaiskunnatkin rakensivat omia sosiaalihuollon instituutioitaan, mutta Suomessa valtiosta ei ollut juuri apua sosiaalisten kysymysten ratkaisemisessa ennen maan itsenäistymistä. Sosiaalihuollon järjestäminen jäi enimmäkseen kaupunkien ja kuntien tehtäväksi. Järjestöillä oli huomattava rooli sosiaalisen työn eri muotojen alkuun saattamisessa, mutta tärkeiksi havaitut toiminnot siirtyivät yleensä kuntien vastuulle.

Itsenäistyminen avasi uudet toimintamahdollisuudet. Suomi lähti muiden Pohjoismaiden tapaan hakemaan lainsäädännöstä ja hallinnosta keinoja sosiaalisten ongelmien lievittämiseksi. Valtio jätti taakseen vaivahoidon huonomaineista perinnettä köyhäinhoitolain (145/1922) avulla. Laki toi luottamushenkilöistä koostuvan köyhäinhoitolautakunnan jokaiseen kuntaan. Toinen painopiste oli lastensuojelussa. Huutolaisuuden aikakaudesta siirryttiin kohti lakisäätteistä toimintaa. 1920-luvulla laadittiin lait kasvatuslaitosten ja lastentarhain valtionavusta, kehitysvammaisten laitoksista sekä ottolapsista. Lakien soveltaminen edellytti koulutusta.

Helsingissä toiminut Kansalaiskorkeakoulu aloitti lastensuojelututkiminnon (1927) yhtenä ensimmäisistä ammatillisista koulutuksistaan. Suoraa yhteyttä lainsäädännön ja koulutuksen välillä ei kuitenkaan ollut: koulutus perustui lastensuojelujärjestöjen rahoitukseen eikä tutkinto tuottanut muodollista pätevyyttä alan tehtäviin (Niemi 1997, 6; Rasila 1973, 56, 75–76; Satka 1994, 272–294).

Sosiaalihuollon koulutuksen akatemisoitumisen pienimuotoisista alkuvaiheista on puhuttu kovin vähän. Tiedämme kuitenkin, että Kansalaiskorkeakoulusta Yhteiskunnalliseksi Korkeakouluksi vuonna 1930 nimensä muuttaneessa korkeakoulussa filosofian tohtori, kanslianeuvos Bertel Nyberg (1882–1968) vei lastensuojeluopin koulutuksen niin pitkälle, että ylintä kurssia voitiin käyttää pääaineena yhteiskuntatieteen kandidaattitutkinnossa. Tätä on ehkä syytä pitää ensimmäisenä esimerkkinä suomalaisen sosiaalihuollon/sosiaaliryönteilyn koulutuksen akatemisoitumisesta.

Vuoden 1936 uudet sosiaalihuollon lait sysäsivät koulutusta liikkeelle. Lastensuojelulaki, alkoholilaki ja irtolaislaki vaativat soveltajiltaan hallinnollista osaamista, niin myös vuotta myöhemmin säädetty laki vähävaraisten äitiysavustuksesta. Esimerkiksi alkoholilaki määrittäi hyvin tarkkaan, mitä pakkotoimia eri syistä seurasi. Ei ole yllättävää, että monet kunnat käyttivät sosiaalihuollon työntekijöistä termejä sosiaalitarkkaaja ja huoltotarkkaaja. Lakisääteisyys leimasi kunnallisen sosiaalihuollon kehitystä ja ajattelutapaa. Siinä oli paljon myönteistäkin – lait rajoittivat paikallista mielivaltaa.

Lakien säätämisen jälkeen asetettiin huoltotyöntekijöiden koulutuskomitea suunnittelemaan lainsäädännön toimeenpanijoiden kouluttamista kuntia varten. Valtioneuvoston asettama komitea (1940) totesi, että tarvittiin huoltotoimen hallinnollista ja sosiaalipoliittista koulutusta eikä koulutusta pitäisi rajoittaa vain ylioppilaisiin. Yhteiskunnallinen Korkeakoulu sopi tähän tehtävään hyvin (Rasila 1973, 106–110). Komitea ei katsonut yhden jäsenenä (Margit Borg-Sundmanin) esityksestä huolimatta tarpeelliseksi liittää opetusohjelmaan psykologiaa eikä sosiaalityön metodeja.

Kaksivuotinen sosiaalihuoltajatutkinto saatiin käyntiin Yhteiskuntatieteellisessä Korkeakoulussa keskellä sotaa (1942). Kun tutkinto oli maassa ainoa ja koulu Helsingissä, opettajiksi oli mahdollista hankkia maan parhaita asiantuntijoita. Jo 1950-luvun alussa tutkinto oli opiskelijamäärältään opetusjaostotutkinnoista suurin. Sosiaalihuoltajatutkinnon opetusohjelma oli pitkälti rakennettu lainsäädännön soveltamiskoulutuksen varaan ja noudattamaan kentällä vallinnutta sosiaalihuollon traditiota. Yhteiskunnallinen Korkeakoulu oli esimerkki myös siitä, miten joustavasti valtio, kaupunki, yliopisto ja kansalaisjärjestö toimivat yhdessä aina 1950-luvulle saakka (Rasila 1973; Walls 1989; Satka 1995, 132–138).

Sosiaalihuolto ja sosiaalityö ovat syntyneet yhteiskunnallisten instituutioiden ja toimintojen eriytymisen tuloksina. Yhteiskunnallinen huolto alkoi muuttua sosiaalihuolloksi vasta 1930-luvulla (Niemi 1997, 5). Huoltotoimen varhaisessa rakentamisvaiheessa alalla ei ollut professionalismia. Kunnallis-hallinto ja sosiaalinen työ tai vastaavasti byrokratia ja professionalismi sopivat yhteisiin opetusohjelmiin niin kauan kuin molemmat astelivat lapsenkengissä.

Toista maailmansotaa edeltänyt lainsäädäntö antoi varsin vähän oikeuksia asiakkaille. Köyhäinhoidon piirissä taloudellinen avustaminen oli ollut periaatteessa lainaa, joka oli maksettava takaisin. Avustettavat olivat menettäneet äänioikeutensa. Vasta vuoden 1956 huoltoapulaki toi periaatteet lähemmäksi nykyaikaa. Uuden lain mukainen huoltoapu oli vastikkeetonta auttamista, ehkäisevä apu tehtiin mahdolliseksi ja äänioikeus säilyi. Silti sosiaalihuollon toimintatavat olivat yhä monessa kohdin ajastaan jäljessä.

Sen teki näkyväksi 1960-luvun sosiaalihuoltokritiikki hyökätessään ankarasti etenkin laitoksissa tapahtunutta sosiaalihuollon vallankäyttöä vastaan.

Suomessa yksi sosiaalityön tieteellisen kehityksen erikoisuuksista oli siinä, että sosiaalityö lähti kehittymään sosiaalipoliitikka-nimisestä yhteiskuntatieteestä. Yliopistollisena tieteenalana sosiaalipoliitikka on maailmassa aika harvinainen, mutta Britanniassa se nousi toisen maailmansodan jälkeen huomattavaksi tieteenalaksi (ensin nimellä *Social Administration*). Epäilemättä työväenliikkeen voimakas intressi hyvinvointivaltion kehittämiseen loi sellaisia tiedon tarpeita, jotka tukivat sosiaalipoliittisen tutkimuksen kehitystä. Sosiaalipoliitikasta tuli tärkeä ja hyvin inspiroiva tutkimuskohde. Lopulta ei ehkä ole kuitenkaan ollut kovin merkityksellistä, onko sosiaalipoliitikka nähty vain tutkimuskohteena vai onko siitä tehty erillinen tieteenala. Ei näytä siltä, että Pohjoismaiden väliset erot sosiaalipoliittikan omaksumisessa tieteenalana olisivat heijastuneet niiden sosiaalipoliittikkaan.

Suomessa sosiaalipoliitikasta tuli tieteenala, joka määräiti yhteiskunnallisia kysymyksiä ja etsi niihin laajasti hyväksyttäviä ratkaisuja. Oppiala oli perustettu Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa jo vuonna 1925, mutta sen valtava kasvu tapahtui vasta toisen maailmansodan jälkeen eri yliopistoissa. Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa sosiaalipoliitikasta tuli yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suurin oppiaine. Sosiaalipoliittikan nousu keskeiseksi yhteiskuntatieteeksi on ollut kansainvälisesti harvinaista eikä sitä oikein voi selittää viittaamalla yhteen henkilöön, johon sosiaalipoliitikka tieteenä pitkään personifioitui.

Heikki Waris oli sosiaalihistorian tutkija, sota-ajan avustusjärjestötyön koordinaattori ja Yhteiskunnallisen Korkeakoulun huoltotyön opetusjaoston ensimmäinen esimies. Sodan jälkeen hän oli perustamassa korkeakouluun sosiaalipoliittikan oppituolia. Siihen hänet myös valittiin, mutta hän valitsi professuurin Helsingin yliopistossa. Yliopiston vararehtorina, kristillisen rauhanliikkeen aktiivina, kansanvalistajana, asevelisocialistina, poliittisena sovittelijana ja lopulta akateemikkona hän saavutti huikean yhteiskunnallisen vaikutusvallan. Pitkälti sen seurausta on, että sosiaalipoliitikasta tuli Suomessa merkittävä yhteiskuntatiede, joka kuului itsestään selvästi kaikkiin yhteiskuntatieteellisiin tiedekuntiin. Waris suuntasi tieteenalan tutkimaan sosiaalihistorian ohella yhteiskunnallisia rakenteita ja sosiaalipoliittisten järjestelmien kehittämistarpeita (työttömyys, köyhyys, vammaisuus, ikääntyminen, väestökysymys). Myöhemmin nuorempi polvi seurasi sosiologian ja poliittikkatieteen tutkimusta ja toi sosiaalipoliittikkatieteeseen myös yhteiskuntateoreettista ja poliittista tutkimusta sekä kansainvälisiä vertailuja. Kansainvälisesti arvokkaimman hyvinvointivaltion analyysin tekivät kuitenkin sosiologit Erik Allardtin johdolla.

Kansainvälisesti ei ollut itsestään selvää, että sosiaalihuolto olisi osa sosiaalipolitiikkaa (Nieminen 1955). Wariksen näkökulmasta sosiaalihuolto oli kuitenkin sosiaalipolitiikan keskeinen osa-alue. Ei ihme, sillä hänellä oli omakohtaista kokemusta sosiaalihuollosta työskenneltyään jatkosodan aikaan perustetun Suomen huollon toiminnanjohtajana ja Yhteiskunnallisen Korkeakoulun huoltotyön opetusjaoston ensimmäisenä esimiehenä (1942–48). Suomalaista sosiaalipoliittista ajattelua ja käsitteiden käyttöä milteipä monopolisoineessa oppikirjassaan *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka* (1961) hän antoi sosiaalihuollolle tilaa peräti 50 sivua eli paljon enemmän kuin sosiaalivakuutukselle ja sosiaaliavustukselle.

Toisaalta oli hyvin luontevaa lähteä kehittämään akateemista sosiaalityötä nimenomaan sosiaalipolitiikan piirissä. Sosiaalipolitiikka oli erinomaisen käytännönläheinen tiede, joka tutki huono-osaisuutta ja sen lievittämistä toimeentuloturvan sekä palvelujärjestelmien avulla. Ei siis ihme, että uusien korkeakoulujen sosiaalityön professorit olivat kaikki väitelleet sosiaalipolitiikassa. Varmaankin sosiaalityöajattelua olisi rikastuttanut, jos aloittavat professorit olisivat Ruotsin tavoin tulleet useilta tieteenaloilta. Muutamissa suomalaisissa yliopistoissa on sittemmin rakennettu vahvempia yhteyksiä sosiaalityöstä esimerkiksi sosiaalipsykologiaan, sosiologiaan ja kasvatustieteeseen.

Sosiaalihuoltajatutkinnon kulta-aika

Sosiaalihuolto on Pohjoismaissa suuri julkisen hallinnon ala. Sosiaalityö taas on ammatillista toimintaa, jota tehdään pääasiassa julkisella sektorilla, järjestöissä, yrityksissä ja kokonaan instituutioiden ulkopuolellakin. Tämä ero kuulostaa itsestään selvältä, mutta sen pohjalla syntyi tunteita nostattava osapuolijako, joka vaikutti vuosikymmenien ajan suomalaisen sosiaalialan koulutukseen.

Yhteiskunnallisen Korkeakoulun sosiaaliturvan opetusjaosto oli kehitetty palvelemaan sosiaalihuoltoa keskittyen sen hallinnolliseen ja sosiaalipoliittiseen puoleen. Painotus näkyi tutkinnon rakenteessa: avohuollon linja valmisti työntekijöitä sosiaalihuollon hallinnon, tarkastustoiminnan ja valitustoiminnan aloille, kun taas suljetun huollon linja (myöhempi laitoshuollon linja) valmisti työntekijöitä erilaisiin huoltolaitoksiin. Ensimmäiset opettajan virat perustettiin huoltolainsäädännön, suljetun huollon ja avohuollon opetusta varten (Niemi 1997).

Amerikkalaislähtöinen sosiaalityöajattelu alkoi haastaa näitä lähtökohtia 1950-luvulla. Eurooppalaisen järjestelmäkeskeisen sosiaalihuollon ja anglo-amerikkalaisen ongelmakeskeisen sosiaalityön välinen ristiriita sai alkunsa, kun Yhdysvalloissa opiskelleet toivat mukanaan uusia työmenetelmiä ja

käsitteitä. Sosiaalityö oli jotain muuta kuin sosiaalihuolto, *casework* (henkilökohtainen huolto) jotain muuta kuin huoltotoimenpiteitä. Uudistajat vaativat sosiaaliseen työhön ammattimaisempaa lähestymistapaa, joka perustuisi sosiaalityön menetelmien osaamiseen. Menetelmien ytimessä olivat ihmiskeskeisen vuorovaikutuksen taitojen opiskelu ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Kyse ei oikeastaan ollut ainoastaan menetelmistä, vaan toisenlaisesta ihmiskäsityksestä. Jännitteistä keskustelua käytiin parin vuosikymmenen ajan. Niin kutsuttu metodikiista koski Suomessa erityisesti Yhteiskunnallisen Korkeakoulun ja myöhemmin Tampereen yliopiston toteuttaman sosiaalityöntekijäkoulutuksen sisältöä ja suuntaa. Siksi käsittelemme teemaa tässä, vaikka metodikiista ulottuikin koko maan laajuiseksi.

Yhteiskunnallisen Korkeakoulun osallistuminen tähän oppiriitaan henkilöityi ennen muuta lehtori, sittemmin apulaisprofessori Veikko Piiraisen. Hän oli kirjoitustensa, järjestötehtäviensä ja pitkän kokemuksensa ansiosta valtakunnan keskeisin ideologinen vaikuttaja sosiaalihuoltoa ja sen koulutusta koskeneissa keskusteluissa. Piiraisen käsityksen mukaan amerikkalaisen sosiaalityön mallit eivät istuneet varsinkaan maaseutukunnan toimintatapaan. Uusi *casework*-asiantuntija joutuisi vaikeuksiin niin köyhien kuin kunnallisten luottamushenkilöiden ja kuntataloudenkin kanssa (Satka 1995, 180–184).

Toki *caseworkin* näkökulma palveli sosiaalihuollon kehittämistä. Täytyyhän ihmisten auttamistyötä tehdä sekä yhteiskunnan että yksittäistapausten tasolla. Yhteiskunnallinen työ sopii hyvin tukemaan suurten väestöryhmien selviytymistä taloudellisessa ahdingossa. Psykkisiä ja päihdeongelmia, avuttomuutta sekä perheenjäseniin kohdistuvaa väkivaltaa ja laiminlyöntiä taas käsitellään yksittäistapauksina. Molemmat lähestymistavat ovat tärkeitä, mutta ajoittain niiden välille on luotu periaatteellista ristiriitaa, poliittisinkin perustein. Suomessa ”*ameriikan maisterit*” ja heidän kannattajansa halusivat horjuttaa vakiintuneita toimintamalleja, mutta perinteisen kunnallisen sosiaalihuollon puolustajat pyrkivät mitätöimään kritiikin perusteet.

Piiraisen kritiikki *caseworkia* kohtaan kohdistui myös sosiaalityön käsitteeseen. Sanasta sosiaalityö tulikin vedenjakaja suomalaisessa keskustelussa – sosiaalityöstä puhuminen tai vaikeneminen kertoi, kummalle puolelle rintamaa puhuja kuului. Sosiaalihuollon käsite oli tärkeä hallinnolle, sosiaalityö taas professionille. Marjatta Eskola arvioi sosiaalityön käsitteen juurtuneen suomen kieleen 1960-luvulla (Eskola 1981, 26–29). Armas Nieminen (1960) totesi, että sosiaalityöstä ja sosiaalisesta työstä puhuttiin vielä 1960-luvun alkaessa rinnakkain, mutta sosiaalityön käsite oli siitä kaventumassa ja täsmentymässä. Nieminen ei tosin maininnut, että maamme toiselle kansalliselle kielelle riitti yksi käsite: *socialt arbete*.

Jälkeen päin arvioituna paradigmakeskustelu oli sinänsä tärkeää – molemmilla osapuolilla oli olennaista sanottavaa. Oli aika kehittää sosiaalityön metodeja, mutta tunnustaa myös muutosprosessin vaikeus. Margit Borg-Sundman ja Mervi Ahla olivat naisia ja näkyviä kokoomuspoliitikkoja, jotka toivat uusia oppeja Yhdysvalloista. Kun sosiaalityön ympäristö oli Yhdysvalloissa varsin toisenlainen kuin Suomessa, oli vastustajien helppo todistella, että yhteiskuntaa palvelevan sosiaalityön tehtävissä, ammattitaidoissa, koulutuksessa ja soveltavassa tutkimuksessa täytyisi olla fundamentaalisia eroja. Se ei kuitenkaan tarkoita, että amerikkalainen sosiaalityöajattelu olisi ollut suomalaisissa oloissa merkityksetöntä. Päinvastoin, kuten Georg Walls (1982) toteaa, sosiaalihuollon organisaatio tuottaa myös esteitä asiakkaiden oman sosiaalisen todellisuuden ymmärtämiselle ja sen kanssa työskentelemiselle. Organisaation toimintatapa voi irrottaa ihmisen hänen toiminnallisista, sosiaalisista ja psyykkettä muovaavista yhteyksistään. Erilaisilla lähestymistavoilla on omat vahvuutensa, ja niiden edellytysten ymmärtäminen luo resursseja paremmille interventioille.

Monet keskeisistä sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön vaikuttajista eivät sijoittuneet kumpaankaan leiriin. Simo Koskinen kertoo, ettei aina ymmärtänyt metodikiistan syvyyttä, kun kiistan molemmat osapuolet tuntuivat puhuvan samoista asioista, mutta hivenen eri käsittein (Koskinen 1997, 36, 51).¹¹ Sosiaalihuoltajakoulutuksessa henkilökohtaisen huollon edellytyksiä vahvistavien oppiaineiden lisääminen ohjelmaan oli alusta lähtien jatkuvasti esillä, mutta valtion ja Helsingin kaupungin avustusten epävarmuus rajoitti mahdollisuuksia (Niemi 1997, 17–18).

Sosiaalihuoltajatutkinnon sisältöä laajennettiin 1950-luvulla uusilla pääaineilla: psykologia, huoltotyön kasvatusoppi ja kansanterveysoppi. Simo Koskinen on kiitellyt tutkinnon monipuolisuutta: ”Saimme laajat tiedot psykiatriassa, kriminologiassa, sosiaalilääketieteessä ja psykologiassa.” Silti voi sanoa, että tutkinto pysytteli kuitenkin eurooppalaisen sosiaalihuoltooperinteen edustajana, kun taas Valtion sairaanhoitajaopiston sosiaalihuoltajatutkinnosta tuli angloamerikkalaisen henkilökohtaisen huollon koulutuskeskus (Koskinen 1997). Aikuiskasvatuksen tutkija Marjo Vuorikoski (1993, 77) on arvioinut, että vuonna 1942 aloitettu sosiaalihuoltajakoulutus säilyi lähes 30 vuotta pääpiirteissään samanlaisena huolimatta yhteiskunnan muutoksista ja sosiaalipolitiikan kehityksestä.

Metodikiista jäi varjoon, kun suomalaisessa yhteiskunnassa käynnistyi 1960-luvun kuluessa uudenlainen taloudellinen ja kulttuurinen murros, joka heijastui myös julkiseen hallintoon ja sosiaalipolitiikkaan. Vuonna 1967 julkaistiin Lars D. Erikssonin toimittama teos *Pakkoauttajat*, jossa arvosteltiin ankarasti vapaudenriistoa ja tahdonvastaisia toimia sosiaalihuollossa.

Paraatiesimerkiksi nousi koulukodissa harjoitettu suojelukasvatus. Sosiaalihuollon kritiikki sai todella vaikuttavat puitteet sosiaalihuollon periaatekomiteassa, joka julkaisi paljon keskustelua herättäneen luonnoksensa 1968 ja jatkoi mietinnöillä, joissa se esitti suuria reformeja sosiaalihuollon toimintatapoihin. 1980-luvulla tehtiinkin humanimpaa lainsäädäntöä, kuten lastensuojelulaki, joka otti lasten itsemääräämisoikeuden vakavasti, sekä sosiaalihuoltolaki, joka takasi kansalaisille oikeuden toimeentuloon.

Alkoi näyttää siltä, että professionalismismi ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion periaatteet sopivat lopulta ihan hyvin yhteen. Pohjimmiltaan byrokratian ja profession on löydettävä keskinäinen tasapaino. Tasapainopiste on kuitenkin eri kohdassa yhteiskuntapolitiikan eri aloilla. Sosiaalityö on periaatteessa paljon riippuvaisempi lainsäädännöstä ja hallinnosta kuin esimerkiksi koulutus ja terveydenhoito. Hallinnolliset päätökset eivät ole välttämättä yhtä keskeinen osa opettajien, lääkärien ja sairaanhoitajien arki-työtä. Sosiaalityö on oikeastaan hyvä esimerkki siitä Max Weberin näemyksestä, että vaikka byrokratian ja profession välillä on jännite, ne myös täydentävät toisiaan. Byrokraatit tarvitsevat professioita kyetäkseen ottamaan huomioon yksittäisten tapausten realiteetit, ja professiot taas tarvitsevat byrokraatioita, jotta päätökset voidaan panna toimeen (Rasmussen 2011, 36–37).

Byrokratian ja professionalismin välistä jännitettä pehmentää sosiaalityön kohdalla se, että sosiaalityöstä on vaikea rakentaa kovin vahvaa professiota. Profiililla on hallussaan tieteeseen perustuva tieto, jonka tuotantoa se säätelee, ja professiolla on etiikka, johon nojautuen se vakuuttaa palvelevansa yleistä etua. Näiden avulla professio tavoittelee yhteiskunnallista asemaa. Sosiaalityön tarvitseman tiedon, sille annettujen tehtävien ja eettisten näkökulmien moninaisuus vaikeuttavat kuitenkin profession rakentamista. Valtion muuntuminen hyvinvointivaltioksi loi kuitenkin mallin, joka edesauttoi byrokraatioiden ja professioiden yhteistyötä.^{III}

Tiedekuntaopetus syntyy

Yhteiskunnallinen Korkeakoulu toimi aluksi opetusjaostoiksi jakautuneena. Niistä suurin oli yhteiskuntatieteellinen opetusjaosto. Sosiaalihuoltajatutkiminto oli huoltotyön opetusjaostossa. Yhteiskunnallinen tiedekunta saatiin perustaa vuonna 1949. Tiedekunnan perustaminen merkitsi professuurien avaamista sekä mahdollisuutta myöntää lisensiaatin ja tohtorin tutkintoja. Tiedekunnan perustamisen jälkeen Yhteiskunnallinen Korkeakoulu oli selvästi kaksijakoinen. Siinä oli opistoaste ja korkeakouluaste, joskin opetus oli osin yhteistä, samojen opettajien toteuttamaa (Rasila 2009, 17–18).

Tiedekunnan perustamisen myötä Yhteiskunnallinen Korkeakoulu kykeni järjestämään sosiaalihuoltajien jatko-opinnot yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Näitä jatko-opintoja pidettiin niin tärkeinä, että niiden järjestäminen toimi keskeisenä argumenttina sosiaalipolitiikan professuurin perustamiselle korkeakouluun. Opintojen jatkaminen harvinaistui kuitenkin jaoston esimiehenä toimineen Heikki Wariksen siirryttyä Helsingin yliopistoon (Niemi 1997). Opetusjaoston esityksiä opetusvirkojen tason korottamisesta ja tutkinnon kehittämisestä välitutkinnoksi ei hyväksytty myöhemminkään, kun korkeakoulusta oli tullut Tampereen yliopisto (Koskinen 1997). Tampereella ei koskaan elvytetty lääkärikoulutuksen kaltaista mallia, jossa ensin keskitytään ammatillisiin ja sen jälkeen jatketaan saumattomasti teollisiin opintoihin.

Varsinaisia sosiaalihuollon tutkimuslaitoksia ei Suomessa ole, kirjoitti Piirainen (1964, 614) ja jatkoi: *Pääasiallisesti on tutkimus jäänyt yksityisten tieteenharjoittajain toiminnan varaan*. Suomalainen sosiaalihuollon tutkimus koostui noihin aikoihin tosiaan vain yksittäisten tutkijoiden työstä. Sosiaalisia ongelmia tai sosiaalihuollon toimintaa käsitteleviä väitöskirjoja tehtiin Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa (Tampereen yliopistossa) ja Helsingin yliopistossa – esimerkiksi Reino Salo (1956), Veikko Piirainen (1958), Jaakko Ranta-Knuutila (1962), Reino Rissanen (1969), Urpo Kuotola (1976) ja Lasse Murto (1978). Kun sosiaalityön keskeisen kehittäjän, Helmi Mäen lisensiaattityö *Yksilökohtainen sosiaalityö* valmistui vuonna 1966, sai tekijä vielä kamppailla sosiaalityön käsitteen hyväksyttävyydestä. Ensimmäiseksi eksplisiittisesti sosiaalityön tekemistä koskeneeksi väitöskirjaksi voitaneen nimetä Turun yliopistossa tarkastettu Sirkka Laaksovirran (1982) tutkimus *Sydäninfarktipotilaan kuntoutusura erityisesti sosiaalityön näkökulmasta tarkasteltuna*. Ensimmäinen väitöskirja, jonka alana oli sosiaalipolitiikka, erityisesti sosiaalityö oli Mikko Mäntysaaren tutkimus (1991).

Briitta Koskiaho pohdiskelee sosiaalihuollon tiedekuntaopetuksen syntyä yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan historiikkiin kirjoittamassaan artikkelissa (Koskiaho 2009, 91; ks. myös Koskinen 1997, 46–47). Vuonna 1965 asetettiin yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa toimikunta pohtimaan sosiaalihuollon koulutuksen tulevaisuutta. Toimikunnan puheenjohtajana toimi professori Armas Nieminen, sihteerinä Briitta Koskiaho ja jäsenenä Magnus Kull, Helmi Mäki, Lauri Tarvainen sekä alan käytännön asiantuntijana Vaasan kaupungin sosiaalijohtaja Reino Salo. Opetusjaoston edustajaa toimikuntaan ei pyynnöstä huolimatta saatu. Reino Salo laati toimikunnalle ehdotuksen koulutuksen järjestämisestä kahden vaihtoehdon mukaisesti: ensimmäisen mukaan sosiaalihuollon koulutus järjestettäisiin osana sosiaali-

politiikkaa, toisen mukaan itsenäisenä oppiaineena. Toimikunta päätyi jälkimmäiselle kannalle eli kannattamaan itsenäistä oppiainetta.

Yhteiskunnallinen Korkeakoulu perusti vuonna 1965 yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan sosiaalipolitiikan, erityisesti sosiaalihuollon apulaisprofessorin viran. Virkaan nimitettiin Reino Salo vuonna 1966. Sosiaalihuollosta tehtiin tiedekuntaan erillinen oppiaine, mutta pari vuotta myöhemmin oppiaineen status madallettiin sosiaalihuollon linjaksi sosiaalipolitiikan oppiaineessa. Salo kutsuttiin vuonna 1970 sosiaalipolitiikan, erityisesti sosiaalihuollon professoriksi (Koskinen 1997; Nieminen 1981, 9). Salo oli kunnallisen sosiaalihuollon lisäksi hyvin perehtynyt yhdysvaltalaiseen sosiaalityön tutkimukseen. Hän kirjoitti ensimmäisen suomenkielisen katsauksen sosiaalityön menetelmiin, joskin kirjan nimessä puhutaan sosiaalihuollon ongelmista (Salo 1967).

Suomalainen hyvinvointivaltio alkoi 1970-luvulla siirtyä toimeentuloturvan rakentamisesta kohti sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä. Se vaati enemmän ja laajempaa koulutusta, ja korkeakoulutus taas toi tullessaan tutkimusta. Aikakauden erityispiirre oli yhteiskunnallisen keskustelun politisoituminen, minkä myötä sosiaalityön kiinnostuskohteet muuttuivat. Lisää painoa saivat yhdyskuntatyö ja suunnittelu, mikä kuvastui hyvin siinä, että Jyväskylän yliopistossa aloitettiin vuonna 1975 sosiaalisen ympäristön ja sosiaalityön suunnittelun koulutusohjelma. Uudelleen perustettu sosiaalihalitus käynnisti sosiaalipalvelujen tutkimusta ja tilastointia. Sosiaalitutkimusta laajensi myös Kansaneläkelaitokselle 1960-luvulla annettu velvoite käyttää osa sairausvakuutustuloista sosiaalipolitiikan tutkimiseen.

Sosiaalipalvelujen työntekijät, erityisesti sosiaalityöntekijät, kokivat jääneensä palkkatasossa ja arvostuksessa jälkeen myös muista julkisista palveluloista, kuten koulutoimesta ja terveydenhuollosta. Ammattijärjestössä, sosiaalihalituksessa ja kentällä vahvistui käsitys, että aliarvostetun hallinnon alan asemaa voidaan parantaa nostamalla koulutustasoa ja uudistamalla työn sisältöä. Laadukas sosiaalityö ei voinut enää perustua yksinomaan normeihin, säädöksiin ja ohjeisiin, vaan harkintaan, jossa otetaan huomioon taloudellisia, yhteiskunnallisia, oikeudellisia ja eettisiä tavoitteita. Sosiaalityöntekijällä pitää olla henkilökohtaista harkintakykyä ja -valtaa, osapuolten täytyy voida luottaa hänen pätevyteensä. Tähän ei päästä ilman pätevyysvaatimuksia, mutta ennen niiden asettamista oli parannettava koulutusta.

Sosiaalityön koulutuskomitean mietinnössä (1972) todettiin huomattava määrällinen lisäkoulustarve. Marjatta Eskola (1981, 41) tuskin liioitteli todetessaan, että koulutuskomitean mietintöä voi täydellä syyllä pitää vuosikymmenen perusasiakirjana, mitä tulee sosiaalityöntekijän ammattikuvan selkiennyttämiseen.^{IV}

On vaikea ajatella, ettei ammatillisemman ja tieteellisemmän koulutusorientaation välille olisi kehittynyt jännitteitä. Tampereen yliopistossa jännite konkretisoitui esimerkiksi siinä, että opetusjaoston opiskelijoille haluttiin turvata mahdollisuus opiskella tiedekuntien oppiaineita. Tästä 1970-luvun alussa käynnistyneestä, huonosti sovitusta menettelystä syntyi pitkäaikaista kitkaa tiedekuntien ja sosiaaliturvan opetusjaoston välillä. Sosiaaliturvan opetusjaoston opiskelijana 1972–1976 ja apulaissihteerinä vuosina 1977–1982 toiminut Mirja Satka kertoo seuraavaa:

Sosiaalihuoltajatutkinnon tutkintovaatimuksia oli tammikuusta 1972 lukien pidennetty yhdellä vuodella. Tutkintovaatimukseen oli lisätty kolmen approbaturin suorittaminen. Oppiainevalikoima oli melko laaja ja sijoitui useaan tiedekuntaan, kuitenkin pääsääntöisesti yhteiskuntatieteelliseen. (...)

Kun yliopisto-opintoni TäYssa alkoivat 1973, meille alkoi selvitä, ettei tiedekunnissa ollut lainkaan tietoa siitä, että peruskurssien luennoille ja harjoitusryhmiin pelmahtaa 90 huoltajaa. Kun tiedekunnan opettajat alkoivat sitten selvittää, mistä on kyse ja miten tämä on mahdollista, kävi ilmi, että tutkintovaatimukset oli jo käsitelty ja hyväksytty. Opettajien valitus oli auttamattomasti myöhässä.

Vuodesta 1982 sosiaaliturvan opetusjaoston sihteerinä ja sosiaalipolitiikan laitoksen laitosneuvoston esittelijänä toimineen Irmeli Salomaan mukaan kitkaa koettiin lieventää. Tiedekuntien ja opetusjaostojen saman oppiaineen opettajat olivat kuuluneet vuodesta 1974 lähtien yhteiselle laitokselle. Opetusjaostojen opiskelijoista aiheutunutta kasvanutta opetustaakkaa tiedekunnan opettajille koettiin helpottaa opetusjärjestelyillä esimerkiksi niin, että opetusjaoston opettaja opetti myös tiedekuntalaisia ja vastaavasti tiedekunnan opettaja opetti opetusjaostolaisia ja otti näiden tenttejä vastaan. Koska kaikilla laitoksilla ei kuitenkaan ollut opetusjaostojen opettajia, jäivät opetusjaostolaisten suoritukset tiedekuntaopettajien hoidettaviksi. Useimmiten ne korvattiin tuntiopetusmääräyksellä.

Sosiaalihuoltajatutkinnon päättyminen

Yliopistojen 1970-luvun jälkipuoliskon tutkinnonuudistuksella oli valtava merkitys hyvinvointivaltiota palvelevien ammattikuntien tietopohjan parantamisessa. Uudistus edellytti useiden tutkintojen akateemisen tason nostamista, ja se taas merkitsi tieteellisen lähestymistavan painottamista perustutkinnossa, opiskelijoiden mittavaa työskentelyä *pro gradu* -tutkielmien parissa ja portin avaamista tieteellisille jatko-opinnoille.

Tutkinnonuudistus yksinkertaisti korkeakoulujen tutkintorakennetta tavalla, johon opetusjaostot eivät sopineet. Alemmat tutkinnot, kuten sosiaalihuoltajatutkinto, olisi joko nostettava perustutkinnoksi tai siirrettävä korkeakouluista muihin oppilaitoksiin. Opetusministeriön ensimmäinen soveltamisohje (1977) edellyttikin Tampereen yliopiston opetusjaostotutkintojen lakkauttamista. Seuraava ohje (1979) myötäili huolestuneiden työnantajien toiveita ja salli tutkintojen jatkumisen. Yliopiston kannalta nousi kuitenkin ongelmaksi, että valtio jätti opetusjaostot korkeakoulujen kehittämislain ulkopuolelle eikä niihin ollut mahdollista saada enää uusia resursseja. Niin yliopiston johto kuin opetusjaostotkin joutuivat etsimään uusia ratkaisuja (Kaarninen 2000, 267–268).

1980-luvun alkaessa Tampereen yliopiston oli ratkaistava opetusjaostojen tulevaisuus. Valtio hyväksyi tutkintojen jatkamisen asetuksella 1982, mutta taloudellisten kehitysmahdollisuuksien puute jähmetti koulutusmahdollisuuksia. Yksi vaihtoehto olisi ollut alentaa opetusjaostojen tutkinnot opistotasoisiksi, mutta siihen ei yliopisto suostunut. Opetusjaostojen liittäminen tiedekuntiin taas kiinnosti lisäresursseja haakailevia tiedekuntia, mutta huolestutti opetusjaostoja.

Käytännössä yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ja sosiaaliturvan opetusjaoston yhteistyö oli ollut vähäistä ja keskittynyt lähinnä yhteisiin peruskursseihin. Pekka Louhelainen (1997, 61) on nimittänyt yhteistyötä olemattomaksi. Opetusjaostotutkinnot eivät avanneet tietä maisteriopintoihin, vaan opiskeluoikeutta oli haettava tiedekunnasta. Tiedekunta varasi sosiaalihuoltajatutkinnon suorittaneille 12 aloituspaikkaa. Oppiaineen vastuuopettajat päättivät, missä määrin aiempi tutkinto luettiin opiskelijalle hyväksi.

Sosiaaliturvan opetusjaosto oli jaostoista ensimmäinen, joka oli valmis keskustelemaan uusista toimintamalleista tiedekunnan kanssa. Taustaa tälle antoi joukko keskeisiä henkilövaihdoksia, erityisesti Pekka Louhelaisen tuleminen opetusjaoston opettajaksi. Pekka Louhelainen oli väitellyt valtiopissa aiheesta *Eduskunta ja eläketurva* vuonna 1972. Väittelyn jälkeen hänestä tuli Helsingin kaupungin huoltoviraston suunnittelupäällikkö. Tästä virasta hän siirtyi Tampereen yliopistoon sosiaaliturvan apulaisprofessoriksi syksyllä 1975. Itseen lähinnä sosiaaliturvan tutkijana pitäneestä Louhelaisesta sosiaalihuoltajatutkinto sai tarmokkaan opettajan, joka sittemmin laati oppikirjan myös sosiaalityöstä (Louhelainen 1985).

Keskeinen tieteellinen vaikuttaja oli myös yhteiskunnallisen opetusjaoston yliopettaja, YTT Urpo Kuotola, joka väitteli näkövammaisten integraatiosta (1976) ja julkaisi useita tutkimuksia vammaisten elinoloista ja ansioityöstä. 1980-luvulla hän toimi Näkövammaisten Keskusliiton puheenjohtajana.

Informaaleja keskusteluyhteyksiä avasi erityisesti Ruotsin Lapissa kesäl-
lä 1983 pidetty sosiaalikorkeakoulukonferenssi, jossa oli mukana viisi opetus-
jaoston ja kolme tiedekunnan opettajaa. Pohjoismaisen sosiaalityötutkimuk-
sen kannalta nämä joka toinen vuosi järjestetyt konferenssit olivat erinomai-
sia kohtaamispaikkoja. Ruotsin merkitys oli muutenkin suuri – se oli aloit-
tanut useissa yliopistoissa sosiaalityön koulutuksen ja tutkimuksen samoi-
hin aikoihin kuin Suomikin ja muutos todella näkyi Ruotsin mittavassa pa-
noksessa pohjoismaiseen yhteistyöhön. Erityisesti on syytä mainita Harald
Swednerin pitkäaikainen osallistuminen koulutuksen kehittämiseen Suomes-
sa ja hänen pyrkimyksensä kehittää nimenomaan pohjoismaiseen hyvinvointi-
valtioon sopivaa sosiaalityön teoriaa (Louhelainen 1997; Mäntysaari 2005).
Muutoshenkeä kasvatti myös se mittava kansallinen prosessi, jossa ylempien
korkeakoulututkintojen tasoinen sosiaalityön koulutus aloitettiin Rova-
niemellä, Joensuussa, Turussa ja Kuopiossa.

Yliopiston vuonna 1983 asetettaman työryhmän esityksen mukaisesti so-
siaaliturvan opetusjaosto lakkautti uusien opiskelijoiden sisäänoton vuon-
na 1985. Opiskelijat saivat jatkaa vanhoilla tutkintovaatimuksilla vuoteen
1990 saakka, jonka jälkeen tutkinnon suorittamisaikaa voitiin hakemuk-
sesta pidentää. Viimeiset sosiaalihuoltajat valmistuivat vuonna 1995. Tiede-
kunta puolestaan lisäsi asteittain sisäänottoa, mutta päätyi vain noin puo-
leen entisistä yhteenlasketuista sosiaalityön aloituspaikoista (Tampereen yli-
opisto 2008). Opetusvirat, jotka olivat pääosin yliopettajan ja lehtorin vir-
koja, siirrettiin yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan opetusjaoston opetus-
ohjelman päätyttyä. Viroista kymmenen liitettiin sosiaalityöhön ja yksi so-
siaalipolitiikkaan. Vapautuneita virkoja ryhdyttiin muuttamaan yliassisten-
tuureiksi ja professuureiksi. Muut opetusjaostot koottiin yhdeksi opetus-
jaostoksi, joka lakkautettiin vuonna 1998 (Sipilä 1997).

Jorma Sipilä kuvaa muutoksen vaatimia neuvotteluja tiedekunnan kanssa:

*Kävin tiedekunnan johdon kanssa keskustelua aloituspaikkojen tuntuvam-
man lisäämisen puolesta, mutta tuli selväksi, että etabloituneet laitokset
eivät halunneet tiedekunnan profiloituvan enemmälti sosiaalityön koulu-
tukseen. Sosiaalityön ei haluttu kasvavan tiedekunnan suurimmaksi oppi-
aineeksi, vaikka niin aikanaan kävikin. Toisaalta ei laitoksaan ollut inno-
stunut suurista sisäänotoista, koska se ei katsonut pystyvänsä muuttaman toh-
torikoulutetun voimin vastaamaan moninkertaistuvasta syventävien opinto-
jen ja jatko-opintojen opetuksesta. Tiedekunta asetti myös rajoja käytännön
opetuksen laajuudelle. Kyse ei ollut siitä, että tiedekunta olisi sinänsä vie-
rastanut ammatillista opetusta. Olihan tiedotusoppi vanha ja arvostettu
esimerkki ammatillisesta koulutuksesta yhteiskuntatieteen piirissä.*

Sosiaalityö itsenäistyy oppiaineeksi

Sosiaalihuoltajatutkinnon sisäänottojen päätyminen oli olennainen muutos sosiaalityön akatemisoitumisen tiellä.

Koulutusjärjestelmän muutos. Sosiaalityön tieteellinen koulutus laajeni tuntuvasti niin kuin oli tarkoituskin. 1990-luvulla jatko-opiskelijoiden ja -tutkintojen määrä kasvoi jyrkästi ja nousi toiseksi suurimmaksi tiedekunnassa. 2000-luvulla sosiaalityössä oli jatko-opiskelijoita kaikista tiedekunnan oppiaineista eniten. Kun sosiaalihuoltajatutkinnossa ei ollut jatko-opiskelijoita lainkaan, tässä on vahva näyttö siitä, että opettajien ja opiskelijoiden resursseja todella siirrettiin koulutuksesta tutkimukseen.

Koulutuksen sisältö oli tiedekunnassa olennaisesti toisenlainen kuin opetusjaostossa. Opetusjaosto oli moniaineellinen – 1980-luvun alussa opetusjaostossa olivat edustettuina avohuolto, huolto-oikeus, kuntoutusoppi, laitoshuolto, sosiaalihuollon erityiskasvatusoppi, sosiaalilääketiede ja sosiaalivakuutus (Nieminen 1981, 11). Tiedekunnassa sosiaalityön koulutusta jouduttiin sopeuttamaan perinteisiin akateemisiin toimintamalleihin, joissa oli vaikea antaa riittävä tila sosiaalityön koulutuksen erityispiirteille, kuten käytännön opetukselle sekä sille laajalle sivuainekirjolle, joka oli ollut tärkeä ammatillisen pätevyyden laajentamisessa. Niinpä kaikkien opetusjaostossa esiintyneiden oppiaineiden sijaan tuli tiedekunnassa yksi, ensin se oli sosiaalihuolto ja sitten sosiaalityö. Pääaine sosiaalityöstä tuli vuonna 1994 ja oman laitoksen se sai neljä vuotta myöhemmin. Vuonna 1996 yliopisto otti askeleen monialaisuuden suuntaan perustamalla sosiaalipedagogiikan opintosuunnan sosiaalityön yhteyteen.

Tiedekunnan tutkintomalli on yhtäältä väljä, koska opiskelijat ovat varsin vapaita tekemään henkilökohtaisia valintoja sekä seuratessaan opetusta että omassa tutkimustyössään. Opiskelijat valitsevat teemoja, jotka ovat heille relevantteja. Kokonaisuutta sitovat kuitenkin yhteen käsitykset siitä, mitä sosiaalityöhön kuuluu, sekä se todellisuus, mikä näkyy sosiaalityöntekijöiden työssä. Toisin kuin opetusjaosto oli aikanaan tehnyt, tiedekunta ei pidä huolta sosiaalihuoltajatutkintoon sisältyneiden huoltoon, hoitoon ja hoivaan liittyvien koulutustehtävien moninaisuudesta.

Työmarkkinoiden kannalta muutos oli radikaali. Vuoteen 1990 mennessä tiedekunnan sosiaalityön opiskelijoiden määrä nousi 200:sta 400:aan ja ylempien korkeakoulututkintojen vuosittainen määrä kasvoi noin 10:stä keskimäärin 40:een. Toisaalta 1980-luvun alkupuoliskolla oli vuosittain suoritettu keskimäärin lähes 100 sosiaalihuoltajatutkintoa, joita ei enää juuri tullut (Tampereen yliopisto 2008). Opiskelijamäärien supistaminen oli

rohkea ratkaisu tilanteessa, jossa kunnat olivat jo pitkään kovaäänisesti va-
littaneet sosiaalityöntekijöiden puutetta. Ne olivat jopa saaneet sosiaali- ja
terveysministeriön vaatimuksen välityksellä sosiaaliturvan opetusjaoston
kaksinkertaistamaan opiskelijoiden sisäänoton parina vuonna 1970-luvun
lopulla (Louhelainen 1997, 58–59). Työnantajien tilannetta vaikeutti lisäksi
pätevyysvaatimusten asettaminen vuonna 1983. Ehkä Tampereella toteutet-
tu opiskelijamäärien supistaminen ei olisi ollut poliittisesti mahdollista ilman
vasta aloitettuja pätevyitysmiskoulutuksia (Tampereella 1985) ja uusien kou-
lutusohjelmien käynnistämistä. Itse asiassa Tampereelta lopetetut sosiaali-
huoltajatutkinnon aloituspaikat korvautuivat jaksolla 1981–1986 kuta kuin-
kin täysimääräisesti muiden yliopistojen sosiaalityön koulutusohjelmien ja
suuntautumisvaihtoehtojen aloituspaikoilla. Silti Suomen kaupunkiliitto vaa-
tti vielä syksyllä 1986 sosiaalihuoltajakoulutuksen aloittamista uudelleen
(Louhelainen 1997, 63–69).

Pätevyysvaatimukset vaikuttivat ennen muuta sosiaalipoliittikkaa pää-
aineena opiskelleiden työmahdollisuuksiin. Sosiaalihuolto oli ollut varma
työllistäjä – viimeinen pelastusrenkas, jos työmarkkinoilta ei muuta löyty-
nyt. Pätevyysvaatimusten tiukentamista vastustivat etenkin sosiaalipoliitik-
koja pitkään kouluttaneet Helsingin ja Turun yliopistot. Laajan sosiaalityön-
tekijöiden koulutuksen käynnistäneet Lapin ja Kuopion yliopistot kannatti-
vat ymmärrettävästi tiukkoja vaatimuksia ja Tamperekin päätyi vaa’ankielenä
tukemaan niitä. Helsingin yliopistossa esiintynyt sosiaalityön koulutuksen
ja tutkimuksen väheksyminen itse asiassa innosti kehittämään sosiaalityötä
erossa sosiaalipoliitikasta.

Opetustehtävien ja opiskelun muutos. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun pe-
rinteinen erikoisuus oli, ettei opiskelijoilta edellytetty ylioppilastutkintoa. Se
houkutteli hakijoita koko maasta, varsinkin opetusjaostoihin. Vielä vuonna
1985 niiden opiskelijoista yli kolmannes ei ollut ylioppilaita. Osin tämän
seurauksena jaostoihin kohdistui suhteellisesti suurempi hakupaine kuin
tiedekuntiin. Pääsykokeeseen osallistuneista hyväksyttiin opiskelijaksi tuo-
na vuonna vain joka kuudes (Tampereen yliopisto 2008).

Opetus jatkui sosiaaliturvan opetusjaostossa, mutta kun uusia opiskeli-
joita ei rekrytoitu, vähenivät tehtävät nopeasti. Yliopettajan ja lehtorin vir-
koihin kuului laaja opetusvelvollisuus, mutta jaoston kursseja voitiin vain
harvoissa tapauksissa siirtää kutakuinkin sellaisenaan tiedekunnan opetus-
ohjelmaan. Tiedekunnassa opiskelun painopiste oli muualla kuin ammatil-
lisissa kursseissa ja opiskelijoita vähemmän kuin jaostossa. Syventävissä opin-
noissa tarvittiin tutkijakoulutettuja opettajia, mutta jaostossa oli heitä vain
muutama. Painetta pyrittiin keventämään tekemällä vapautuneista opetus-

viroista professuureja ja yliassistentuureja, mutta tie oli hidas. Nuorille sosiaalityön tutkijoille se merkitsi kuitenkin lupaavia työmahdollisuuksia.

Useimmat sosiaaliturvan opetusjaoston opettajista joutuivat näin ollen muutamassa vuodessa luopumaan vakiintuneista opetustehtävistään ja kehittämään yhdessä laitoksen kanssa niiden tilalle uusia. Helppoa se ei ollut, vaikka opetusohjelmassa pyrittiinkin antamaan tilaa vaihtoehdoille.

Pirkko Sipilä-Lähdekorpi kuvaa tilannetta sosiaaliturvan opetusjaoston lehtorin näkökulmasta:

Pidin suunnattomasti työstäni yliopistolla. Opetusjaosto oli kuin toinen koti – oma pieni yhteisönsä, jossa kaikki oli tuttua ja turvallista. Sosiaalihuoltajatutkinto oli arvostettu, ja yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa oli sujuvaa. Sosiaalityön käytännön opettajat vierailivat säännöllisesti sosiaalityön toimipisteissä kentällä, ja kentän työntekijöitä vieraili meidän seminaareissa. Yhteishenki opetusjaostossa oli pääasiassa hyvä, mutta sitten kaikki muuttui. Opetusjaostot lakkautettiin ja opetusjaoston opettajat siirrettiin tiedekuntaan. Meitä ei otettu ilolla vastaan.

*Muistan sekavana ja tunteita kirvoittavana opetusjaoston integroimisen tiedekuntaan. Se ei ollut kivutonta. Oli kaksi erilaista maailmaa, jotka piti sulauttaa toimimaan sujuvasti yhdessä. Suuri osa meistä oli kasvatustieteilijöitä, sivuaineena saattoi olla sosiaalipolitiikka. Meidän vahvuutemme oli käytännön tuntemus ja hyvät yhteiskuntasuhteet. Tiedekunnassa oli nuoria, itsevarmoja, idealistisia naisia, joiden koimme pitävän meitä opetusjaostolaisia vanhoina ja menneisyyteen jämähtäneinä. Koulutustamme ei pidetty riittävänä maistereiden kouluttamiseen. Minun piti löytää uusi identiteetti **tiedekunnan sosiaalihuollon lehtorina**, jonka opetusala oli nyt sosiaalityö ja piti integroitua itseään kunnioittavien jatkokoulutettujen ja jatkokoulutettavien yhteisöön.*

Olennaista tässä tilanteessa oli työmotivaation katoaminen. Kasvatustieteilijöitä vieroksuttiin tiedekunnassa. Entinen dekaanikin vetäytyi kaikesta yhteisöllisestä – hän hoiti vain pakollisen opetuksensa. Muistan erään, opetusjaostossa erittäin pidetyn kollegan, joka oli aivan hukassa. Yritin tukea häntä parhaani mukaan muistuttamalla aikaisemmista hyvistä kokemuksista ja palautteista. Eräs kollega turhautui niin paljon, että haki siirtoa toiseen tiedekuntaan. Turhautumista aiheutti mm. se, että huoltajatutkinto oli hyvin arvostettu kentällä ja opiskelijoiden keskuudessa. Muistan, että huoltajatutkintoon oli joskus vaikeampi päästä kuin hyvin kilpailtuun, arvostettuun lääketieteelliseen tiedekuntaan.

Ristiriitoja oli. Muistan ne kiihkeät keskustelut sosiaalityön harjoittelun/käytännön opetuksen tarpeellisuudesta. Me vanhan kansan opettajat

pidimme tietysti tärkeänä käytännön opetusta, mutta nuoret sosiaalityön idealistit halusivat poistaa sen kokonaan, koska heidän mielestään kentällä oppi vain huonoja käytäntöjä.

Tiedekunnan nuoremmat opettajat eivät muista opetusjaoston opettajien tulo aiheuttaneen suuremmin ristiriitoja. Varmaan oli niin, että uudet opettajat toivotettiin kyllä tervetulleiksi jakamaan opetustaakkaa, mutta heidän osaamistaan ei osattu käyttää täysimääräisesti.

Vaihtoehtojen aikaa

Olenaisia muutoksia tapahtui myös tavassa ymmärtää sosiaalityön tutkimuksen suuntaa ja suhdetta sosiaalihuollon käytäntöihin. Sosiaalihuolto oli 1980-luvun alkupuolella voimakkaan muutoksen kynnyksellä. Vanha lainsäädäntö sai väistyä uuden sosiaalihuoltolain tieltä. Uusi lainsäädäntö lähti asiakkaiden aseman ja oikeuksien parantamisesta.

Sosiaalipolitiikka oppiaineena ei tuntunut oikein pysyvän muutoksen tahdissa. Jorma Sipilä kommentoi oppiainettaan Aamulehdessä 5.2.1984:

Sosiaalipolitiikka on sellainen aine, että sen opettaminen muuttuu aivan järjettömäksi, jos ihmiset ja heidän asiansa tunnetaan vain kirjojen kautta eikä Suomessa ole puutetta sellaisistakaan sosiaalipolitiikoista. Sosiaalihuollon kohdalla tilanne on parempi.

Pahimmillaan sosiaalipolitiikka on sitä, ettei Suomea edelleenkään tunneta kun luetaan vain ulkomaista kirjallisuutta. Ei tunneta esimerkiksi suomalaisen sosiaalilainsäädännön ongelmia ja epäkohtia, ei köyhiä ihmisiä eikä vaikeuksissa olevien ihmisten Suomea. Siitä seuraa, että se henki, joka panee ihmisen töihin, helposti puuttuu. Enää ei kyetä uudistamaan esimerkiksi alan hallintoa, koska asiat ovat muuttuneet abstrakteiksi.

Tamperelaisia keskusteluja tuki se inspiroitunut sosiaalihuollon uudistamisen ilmapiiri, jonka ikoniksi muodostui Vaihtoehtoisen sosiaalipolitiikan liike Vespa (ks. Jokinen & Juhila 1984; Eronen & Heinonen 1994). Sen taustalla oli ympäri maailmaa leviävä vammaisten kuluttajuuksiliike, joka ulottui vammaispalvelujen ohella myös muihin sosiaalihuollon palveluihin. Vespan toimintaan osallistui sosiaalihuollon asiakkaiden ohella myös monet opetusjaoston ja tiedekunnan opettajat. He halusivat tehdä yhdessä työtä sosiaalityön uudistamisen puolesta. Opettajakunnasta erityisesti sosiaalihuoltajatutkimuksen laitoshuollon yliopettaja Osmo Mälkiä oli aktiivinen osallistuja. Tampereella aktiivisia vespalaisia olivat myös monet sosiaalityön opiskelijat.

Kirsi Juhila muistelee Vespaa:

Se oli aktiivinen kansalaisliike, joka kokosi yhteen sosiaalityön opettajia, opiskelijoita, sosiaalityöntekijöitä ja sitten jonkun verran asiakkaita – sosiaalityön asiakkaiksi itsensä identifioivia ihmisiä, joilla oli halu muuttaa niitä sosiaalityön asiakastyön käytäntöjä ja sitä tapaa, jolla asiakkaita kohdattiin.

Kirsi Juhila ja Arja Jokinen olivat mukana toiminnassa Vespan alkuvaiheista saakka. Ensimmäisiä kokoontumisia oli Kalevan uimahallilla järjestetty suuri kokous, jossa puhujana oli muun muassa jyvaskyläläinen Aila-Leena Matthies, jolla oli tietoa saksalaisesta vaihtoehtoisen sosiaalityön liikkeestä. Jokinen ja Juhila tekivät sosiaalityön käytännön harjoittelunsa Vespassa keuhalla 1984, toimivat puu-Tammelän puolesta, laativat Vespan kokouksille ohjelman ja kirjoittivat sitten raportin, joka ilmestyi sosiaalipoliittikan laitoksen Työpapereita-julkaisusarjassa. Vespan kannalta olennainen tila oli puu-Tammelassa sijainnut ”tuki- ja rohkaisuasema”, jossa voitiin järjestää toimintaa.

Samoihin aikoihin sijoittui Vihreän liikkeen synty ja leviäminen. Kansanedustajat Kalle Könkkölä ja Ville Komi pitivät yhteyttä tamperelaisiin vaihtoehtoisen sosiaalipoliittikan kehittäjiin. Tamperelaiset vaihtoehtoisen sosiaalipoliittikan liikkeen aktiivit toimittivat vuonna 1985 yhteistyössä vammaisjärjestö Kynnyksen kanssa lehden nimeltään *Kohteiden kapina*.

Vespan toiminta hiipui vähitellen 1980-luvun jälkipuoliskolla. Tuki- ja rohkaisuasema kaatui kahteen asiaan: eniten siihen, että ovien avoimuus ja järjestäytymättömyys mahdollistivat tilan väärinkäytön, mutta myös siihen, että ajalle tyypilliseen tapaan liikettä pyrittiin politisoimaan, ja se vähensi osallistumishalukkuutta.

Myös sosiaalipoliittinen tutkimus oli muutoksessa. 1980-luvulla sosiaalityön tutkimusta oli vielä vähän, jolloin vähäisestäkin määrästä tutkimusta tuli hallitsevaa. Syntyvä uusi tutkimus oli usein teoreettista, jopa makroyhteiskuntatieteellistä. Tästä syntyi epätahtisuutta, kun samalla koulutettiin käytännön ammattilaisia, joiden ei varmasti ollut helppoa löytää yhteyttä tutkimuksen ja käytännön työn välillä, arvioi Tarja Pösö.

Sosiaalipoliittikan laitoksella toimi 1980-luvulla kaksi sosiaalipoliittikan assistenttia, joilla oli melkoista vaikutusta myös kehittyvään sosiaalityön tutkimukseen. Jari Heinosen lisensiaatintutkimus (1984) avasi tietä uudenslaiselle sosiaalityön tutkimukselle. Heinonen oli toiminut Imatralla sosiaalityöntekijänä ennen jatko-opintojaan. Heinosen lisensiaatintutkimus nojautui ajankohtansa vahvoihin yhteiskuntatieteellisiin teorioihin, kuten Marxin ja

Foucault'n ajatuksiin. Assistentti ja yliassistentti Leila Simonen teki kunnallista kotipalvelua koskeneella feministisellä väitöskirjallaan (1990) ansiokkaan päänavauksen tuolloin vielä niukkaankin sosiaalipalvelujen tutkimukseen. Sosiaalipalveluihin keskittyi myös Pirkko-Liisa Rauhalan väitöskirja (1996).

Erittäin tärkeä vaihe Tampereen yliopiston sosiaalityön akatemisoinnissa oli 1990-luvun alussa käynnistynyt ”metodipiiri”. Sosiaalipolitiikan laitos oli sijoittunut kahteen rakennukseen, joista Hämeenkadun vuokratiloissa työskentelevät nuoret väitöskirjantekijät ryhtyivät perehtymään uusiin tutkimusmenetelmiin, diskurssianalyysiin, sosiaaliseen konstruktionismiin ja vaikkapa keskusteluanalyysiin. Metodipiiriin osallistuivat muiden muassa Kirsi Juhila, Arja Jokinen, Tarja Pösö, Hannele Forsberg, Marjo Kuronen, Irene Roivainen ja Ilmari Rostila, jotka kaikki ovat toimineet professoreina ja vaikuttaneet paljon tamperelaisen sosiaalityön tutkimukseen.

Tutkimusmenetelmiin perehtyminen ja sen kanssa rinnakkainen tutkimuksen fokuoiminen asiakkaiden kohtaamiseen ja työmenetelmiin tuotti sarjan julkaisuja, joiden vuoksi sosiaalityön tutkimuksen arvostus lisääntyi myös toisten tutkimusalojen piirissä.

Tamperelaisessa sosiaalityön tutkimuksessa vaikutti 1990-luvulla rinnakkain useita aktiivisia tutkimussuuntauksia. Tutkimus fokuoitui niin lapsiin, lastensuojeluun ja perheiden muutokseen (tutkijoina esimerkiksi Tarja Pösö, Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen) kuin asumiseen ja yhdyskuntiin (Kirsi Juhila, Arja Jokinen, Irene Roivainen) sekä päihiteisiin ja riippuvuuksiin (Pekka Saarnio). Sosiaalityön syntetisoivaa perustutkimusta ja laajasti käytettyjä oppikirjoja laati professori Kyösti Raunio.

Erkaneminen sosiaalipolitiikasta

Jorma Hänninen (1990) kuvasi sosiaalityön irtaantumista sosiaalipolitiikasta kohtalaisen nopeana, 1980-luvulla tapahtuneena prosessina, jossa makroyhteiskunnallisiin teorioihin nojannut sosiaalityökritiikki syrjäytyi ja korvautui ”realistisen” sosiaalityön tutkimuksen kauden alkaessa. Vuosikymmentä myöhemmin Tero Meltti kuvaa sosiaalityön tutkimuksen erkaantumista sosiaalipolitiikasta paljon hitaampana prosessina, jossa realistisen tutkimusohjelman (mm. Karvinen 1987; Arnkil 1991; Lehto 1991; Mäntysaari 1991) mukaiset tutkimukset vähitellen irtosivat *perinteisesti erikoistumalla* sosiaalipolitiikasta. *Sosiaalityötä ei vielä nähty omana itsenäisenä tieteenalanaan, mutta ilman asettumista sosiaalipoliittiselle kentälle ja erikoistumalla kentän sisällä myöhempi sosiaalityön tutkimuksen vahvistuminen ja irtautuminen ei olisi ollut mahdollista.* (Meltti 2002, 37).

Vähitellen sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen ja opetuksen sällöt eriytyivät yhä enemmän, vaikka vielä 1990-luvulla oli myös paljon yhteistä opetusta. Esimerkiksi sosiaalipolitiikan professori Heikki Lehtonen osallistui aktiivisesti sosiaalityön jatko-opiskelijoiden ohjaukseen. Varsinkin yleisen sosiaalipolitiikan opettajien keskuudessa ajateltiin, että sosiaalityö on sosiaalipolitiikan tytär vähän samalla tavalla kuin oli tavattu sanoa, että sosiaalipolitiikka on kansantaloustieteen aikuiseksi kasvanut tytär. Sosiaalityön tutkijoiden nuoremmalle sukupolvelle tämä perhesuhde ei enää ollut itsestäänselvyys. Sosiaalityö nähtiin nyt omana tutkimusalanaan, ei enää sosiaalipolitiikan suuntautumisvaihtoehtona tai linjana. Kun 1990-luvun kuluessa sosiaalityöstä tuli itsenäinen oppiaine kaikissa yliopistoissa, päätöstä syntyi Tampereella kohtalaisen vaivattomasti.

Laadullinen tutkimus kehittyi 1990-luvulla yhteiskuntatieteissä vauhdilla, ja tamperelaisesta sosiaalityön tutkimuksesta oli tullut aivan maan kärkeä esimerkiksi diskurssianalyysin ja keskusteluanalyysin soveltamisessa. Sosiaalityöstä tuli vakavasti otettava oppiaine, jonka tutkijat kävivät mielusti toisten tieteenalojen yhteistyökumppaneiksi.

Vuonna 2009 yhteys sosiaalipolitiikkaan katkesi hallinnollisestikin, kun oppiaineet sijoitettiin eri tutkinto-ohjelmiin ja laitoksille. Parin vuoden ajan oli olemassa myös sosiaalityön tutkimuksen laitos, mutta sitten sosiaalityö sijoitettiin samalle laitokselle psykologian kanssa.

Professori Kirsi Juhilan mukaan sosiaalityön oppiaineessa ei olisi haluttu laitoseroa vaan toivottiin, että sosiaalityö olisi voitu sijoittaa samaan yksikköön toisten sosiaalitieteiden kanssa. Sosiaalityön suhteessa tiedekunnan toisiin oppiaineisiin oli tosin ajoittain pientä kahnausta, erityisesti resurssista neuvoteltaessa. Juhila muistelee, että välillä tuntui siltä, että *meille tarjottiin toisen asemaa*, mutta tällaista roolia ei suostuttu niin vaan ottamaan. Osin ongelmat suhteessa tiedekunnan toisiin oppiaineisiin ja myös jonkin verran yliopiston virkamieshallintoon kumpusivat sosiaalityön koulutuksen erilaisuudesta toisiin sosiaalitieteiden oppiaineisiin nähden. Käytännön opetusta tarvitaan aika paljon ja opetus on muutenkin opetusintensiivisempää kuin vaikkapa sosiaalipolitiikassa tai sosiologiassa. Myös psykologiassa ja tiedotusopissa on käytännön opetusta, mutta sosiaalityön opettajista tuntui siltä, että erityisesti sosiaalityössä jouduttiin perustelemaan käytännön opetuksen vaatimia resursseja. Dekaanien suhtautumisessa sosiaalityön opetuksen erityistarpeisiin on ollut eroa – kaikki eivät tuntuneet ymmärtävän niitä. Dekaanin Risto Kunelius saa haastateltavilta erityistä tunnustusta, samoin Jorma Sipilän antama vahva tuki sosiaalityölle kaikissa hallinnollisissa tehtävissään.

Sosiaalityön laajeneminen oppiaineena on jättänyt sosiaalipolitiikan varjoonsa. Tieteenalojen voimasuhteiden muuttuessa käytiin sosiaalipolitiikan

ja sosiaalityön välillä monissa yliopistoissa kärkevääkin keskustelua. Sosiaalityötä arvosteltiin erityisesti niissä yliopistoissa, joissa sosiaalipolitiikka/ylhteiskuntapolitiikalla oli ollut pitkät perinteet ja joissa se koki aseman-
sa resurssikilpailussa uhatuksi. Tampereella ei ollut erityistä dramatiikkaa, sillä sosiaalipolitiikka ei menettänyt resursseja sosiaalityön kasvusta huolimatta.

Briitta Koskiaho mietti sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön oppiaineiden yhteistä taivalta vuonna 2009. Koskiahon mukaan olisi ehkä sittenkin ollut parempi, että jo vuonna 1965 olisi päädytty pitämään sosiaalipolitiikka ja sosiaalihuolto erillään. Silloin molempien oppiaineiden opiskelijamäärät olisivat pysyneet kohtuullisempina ja opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseen olisi jäänyt enemmän resursseja. Tosin Koskiaho ei pohdi sosiaalihuoltaja-tutkinnon roolia.

Äänekkäin sosiaalityön kriitikko oli varmaankin Helsingin yliopiston professori J.P. Roos. Näin hän kirjoitti puheenvuorossaan Januksessa vuonna 2006:

Sosiaalityön intressinä on toisaalta ollut nielaista sosiaalipolitiikka kokonaan sisäänsä, mikä ei ole mahdollista ... On selvää, että sosiaalityön koulutusta tarvitaan pääkaupunkiseudulla, mutta sen tulisi olla ennen kaikkea ammatillista koulutusta. Tämän alan yliopistollinen ammattikoulutus on turhaa ja itse asiassa haitallista, kun sosiaalityöntekijät kouluttautuvat maistereiaksi päästäkseen pois käytännön sosiaalityöstä.

Suhteessa puoli vuosisataa aiemmin käytyyn sosiaalihuollon ja sosiaalityön väliseen paradigmakiistaan tuttua oli kiistan sukupuolittuminen (sosiaalipolitiikan miehet vs. sosiaalityön naiset) ja sosiaalityön moittiminen sen keskittymisestä mikrotason tarkasteluun. Keskustelu keskittyi nyt kuitenkin tieteellisiin kysymyksiin, ei kykyyn tehdä kunnollista ja eettistä asiakastyötä. Laajaa keskustelua ei näistä aineksista syntynyt ja pian siihen sekoittui yleisempiä debatteja tieteen merkityksestä sosiaalityön tekemisessä ylipäänsä sekä tutkimuksen lähestymistavoista (Meltti 2002).

Lopuksi

Sosiaalityön tieteellistyminen on yksi suomalaisen korkeakoulupolitiikan ja erityisesti tutkinnonuudistuksen suuria menestystarinoita. Tuskin on ammattikuntaa, jonka koulutustaso nousi, koulutus laajeni ja tutkimuspotentiaali lisääntyi 80-luvun puolivälistä yhtä paljon kuin sosiaalityöntekijöiden.

Yhteiskunnallinen Korkeakoulu ja Tampereen yliopisto olivat keskeisiä sosiaalihuollon ammattilaisten ja sosiaalityöntekijöiden kouluttajia ja edelläkävijöitä myös sosiaalihuoltoon ja sosiaalityöhön kohdistuvassa tutkimuksessa. Sosiaalihuoltajatutkiminto oli saavuttanut arvostetun aseman, mutta 1980-luvulle tultaessa oli monestakin syystä ilmeistä, että sosiaalityön koulutusta pitää laajentaa ja kehittää. Tampereella oli päätettävä, mitä sosiaalihuoltajatutkinnolle tehtäisiin. Ratkaisuksi löytyi vahvan ammattitutkinnon integrointi osaksi tieteellistä perustutkimintoa. Malli on samankaltainen kuin vaikkapa psykologiassa, jossa tosin perustutkiminto on opintopistemäärältään laajempi.

Kymmenisen vuotta kestäneen muutosvaiheen päätyttyä useimmat sosiaalihuoltajatutkinnon opettajat olivat siirtyneet opettamaan sosiaalityötä yhteiskunnallisessa tiedekunnassa. Heidän oli löydettävä paikkansa uudessa työyhteisössä, mutta myös tiedekunnan opettajien oli paneuduttava aikaisempaa enemmän sellaisiin opetuksen muotoihin, joissa sosiaalihuoltajatutkiminto oli ollut vahva.

Tutkintorakenteen muutos nosti opiskelijoiden saaman opetuksen tieteellistä tasoa. Selvästi aiempaa suurempi osa opinnoista käytettiin tutkimusmenetelmien ja tutkimustyön parissa, ja lähestymistapa muuttui tieteellisemmäksi. Opettajakunta pätevoityi, mikä näkyy esimerkiksi silloisten nuorten tutkijoiden myöhemmässä urakehityksessä. Huomattava osuus suomalaisista sosiaalityön professoreista on suorittanut tutkintonsa Tampereen yliopistossa.

Epäilemättä tieteenharjoitus olisi laajentunut myös opetusjaostossa, mutta hitaammin. Jotain reformissa kuitenkin myös menetettiin. Opetusjaosto oli ollut tiedekuntaa joustavampi ympäristö vastaamaan sosiaalityön koulutuksen erityisiin tarpeisiin ja sille oli tyypillistä läheinen käytäntöyhteys. On hyvä myös ymmärtää, että opettajien tutkimustyön lisääntyminen voi haitata keskittymistä opetukseen. Sosiaalipolitiikan laitos taisteli kuitenkin tätä trendiä vastaan ja jopa menestyksellä. Vuosina 1994 ja 1995 se valittiin Tampereen yliopiston ehdokkaaksi valtakunnalliseen kilpailuun opetuksen huippuyksikön statuksesta (Sipilä 1997, 80).

Kannattiko valtion investoida miljoonia euroja sosiaalityön tieteellistämiseen? Perimmiltään kysymys koskee oikeastaan sitä, tarvitaanko sosiaalityössä luotettavaa tietoa ja itsenäisesti toimivia, tietoa luovia ja soveltavia työntekijöitä. Sosiaalityössä joudutaan käsittelemään asioita, joita koskeva informaatio on alun alkaen epävarmaa ja ristiriitaista. Päätöksenteossa on kuitenkin monesti kysymys ihmisten tulevaisuuden kannalta suorastaan elintärkeistä asioista. Päätösten pitää siis perustua parhaaseen mahdolliseen tietoon. Mikä olisi parempi väline luotettavan informaation hankintaan ja käsitteilyyn kuin tutkijan ammattitaito?

VIITTEET

- I Julkista sektoria on pohjoismaissa historiallisista syistä arvostettu ehkä enemmän kuin monissa muissa länsieurooppalaisissa yhteiskunnissa. Taustalta löytyy pohjoismaiseen luterilaisuuteen kiinteästi kytkeytyvä usko esivaltaan, ruotsalaisen kuningasvallan lujuus ja ajoittainen liittoutuminen talonpoikaissäädyn kanssa. Eri syistä johtuen pohjoismaissa ja myös Suomessa on kansalaisten keskuudessa vallinnut varsin hyvä luottamus hyvinvointivaltiota kohtaan.
- II Timo Toikon mukaan Piirainen ei oikeastaan vastustanut syvemmissä mielessä caseworkia, vaan kannatti sen saksalais-sveitsiläistä tulkintaa. (Toikko 2001, 39–41). Simo Koskisen mukaan Piirainen ei osannut lainkaan englantia eikä siten voinut seurata kansainvälistä keskustelua saksalaisen kielialueen ulkopuolella. (Koskinen 2021, suullinen tiedonanto).
- III Se näytti menestystarinalta aina 2000-luvun deprofessionalisaatioon asti, jolloin rahoittajan intresseille perustuva New Public Management suuntasi kriittisen katseensa professionaaleihin, rajoitti heidän nauttimaansa autonomiaa ja pyrki korvaamaan kalliit ammattilaiset halvemmalla työvoimalla (Rasmussen 2011, 38–40).
- IV On vaikea sanoa, olisivatko koulutuskomitean ehdotukset toteutuneet, jos ei valtio olisi päättänyt modernisoida koko korkeakoulujärjestelmäänsä ja saattaa sen valtavilla investoinneilla uuteen uskoon. Erityisesti keskustapuolue puhui innokkaasti maaseudun sekä korkeakouluja vailla olleiden maakuntien lahjakkuusresurssista, jotka oli otettava käyttöön. Vasemmisto taas tavoitteli tasarvoisia opiskelumahdollisuuksia kaikille. Reformien tavoitteena olikin tarjota opiskelumahdollisuus entistä useammalle, nopeuttaa tutkintojen suorittamista ja saattaa tutkinnot vastaamaan paremmin työelämän tarpeisiin. Radikaaleinta uudessa politiikassa oli useiden uusien yliopistojen perustaminen ja tutkintojen uudistaminen nelivuotisiksi perustutkinnoiksi. Opiskelun piti tapahtua monitieteisissä koulutusohjelmissa (Kaarninen 2000, 214–223).

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Arnkil, Erik (1991) Peilejä. Hypoteeseja sosiaalityön ristiriidoista ja kehitysvyöhykkeestä. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Eriksson, Lars D. (toim.) (1967) Pakkoauttajat. Helsinki: Tammi.
- Eronen, Tuija & Heinonen, Jari (1994) VESPA liikkeessä: Tamperelaisen ”Vaihtoehtoisen sosiaalipolitiikan liikkeen” toimintahistoria, kehukset ja julkinen kuva. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.
- Eskola, Marjatta (1981) Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalityön kuva. Teoksessa Urpo Kuotola (toim.) Sosiaalihuollon näköaloja. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A, vol. 127. Tampere: Tampereen yliopisto, 23–52.
- Gadamer, Hans-Georg (2004) Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Heidegger, Martin (1979) Sein und Zeit. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Heinonen, Jari (1984) Sosiaalityö sosiaalivaltion mikrostruktuurin menetelmänä: Sosiaalityön tehtävien ja käsitteen kriittistä tarkastelua suomalaisen aineiston valossa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, Jorma (1990) Suomalainen sosiaalityökeskustelu tulkintojen tuotoksena ja kohteena. Yhteiskuntapolitiikan lisensiaatintyö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1984) Vaihtoehtoinen sosiaalipolitiikka – mitä se on ja miksi se on syntynyt? Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen raportteja 1/1984. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Kaarninen, Mervi (2000) *Murros ja mielikuva*. Tampereen yliopisto 1960–2000. Tampere: Vastapaino.
- Karvinen, Synnöve (1987) *Sosiaalityön ajolähtö*. Sosiaalityön ohjausprojekti. Helsinki: Sosiaalihalitus.
- Kohteiden kapina 2 (1985) *Vaihtoehtoisen sosiaalipolitiikan Tampereen toimintaryhmän julkaisu*. Helsinki.
- Koskiahio, Briitta (2009) *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön yhteistyö – vaivan paikka*. Teoksessa Paula Järvenpää, Mikko Lahtinen & Kaarlo Nodenstreng (toim.) *Ajan särmä*. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta 1949–2009. Tampere: Tampereen yliopisto, 89–95.
- Koskinen, Simo (1997) *Kokemuksia ja näkemyksiä sosiaalityöntekijöiden koulutuksesta 1960-luvulla*. Teoksessa Pekka Saarenmaa (toim.) *”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi” Sosiaalihuoltajakoulutus 1942–1995*. Sosiaalihuoltajat ry 1944–1996. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu. C-sarja, n:o 9. Tampere: Tampereen yliopisto, 31–54.
- Kuotola, Urpo (1976) *Näkövammaisten integroituminen yhteiskuntaan*. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A, vol 82. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laaksovirta, Sirkka-Liisa (1982) *Sydäninfarktipotilaan kuntoutusura erityisesti sosiaalityön näkökulmasta tarkasteltuna*. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja AL: 20. Turku: Kansaneläkelaitoksen kuntoutustutkimuskeskus.
- Lehto, Juhani (1991) *Juoppojen professionaalinen auttaminen*. Tutkimus lääkäreiden, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien juoppouteen kohdistamasta työstä ja siihen kohdistuvien professionaaliodotusten vaikutuksesta. Tutkimuksia, Sosiaali- ja terveyshallitus 1/1991. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Louhelainen, Pekka (1972) *Eduskunta ja eläketurva*. Kirjalliseen materiaaliin perustuva tutkimus eduskuntaryhmien ja kansanedustajien käyttäytymisestä 1960-luvun eläketurvaa kehitettäessä. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1/1972. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Louhelainen, Pekka (1985). *Sosiaalityö*: Kirjalliseen materiaaliin perustuva kuvaus suomalaisesta sosiaalityöstä. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.
- Louhelainen, Pekka (1997) *Tutkinnonuudistuksesta koulutuksen korkea-asteistamiseen*. Teoksessa Pekka Saarenmaa (toim.) *”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi” Sosiaalihuoltajakoulutus 1942–1995*. Sosiaalihuoltajat ry 1944–1996. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu. C-sarja, n:o 9. Tampere: Tampereen yliopisto, 57–70.
- Meltti, Tero (2002) *Sosiaalityö Januksessa: sukupolvia, fraktaaleja ja rajanylittäjiä*. Tieteellinen keskustelu vuosina 1992–2001. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20031181> Luettu 19.2.2022.
- Murto, Lasse (1978) *Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa sekä yhteiskunnan toimenpiteet*: Tampereella vuosina 1970–1975 suoritettu tutkimus. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja 30. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Mäki, Helmi (1966) *Yksilökohtainen sosiaalityö*. Sosiaalityöntekijöiden yksittäistapausten erittely. Lisensiaattityö. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mäntysaari, Mikko (1991) *Sosiaalibyrokratia asiakkaiden valvojana*. Byrokriatiatyö, sosiaalinen kontrolli ja tarpeitten sääntely sosiaalitoimistoissa. Tampere: Vastapaino.
- Mäntysaari, Mikko (2005) *Pohjoismaainen hyöty*. Janus 13 (3), 329–340.
- Niemi, Veikko (1997) *Miten sosiaalityöntekijöiden koulutus Suomessa alkoi?* Teoksessa Pekka Saarenmaa (toim.) *”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi”*. Sosiaalihuoltajakoulutus 1942–1995. Sosiaalihuoltajat ry 1944–1996. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu. C-sarja, n:o 9. Tampere: Tampereen yliopisto, 5–28.
- Nieminen, Armas (1955) *Mitä on sosiaalipolitiikka?* Porvoo: WSOY.
- Nieminen, Armas (1960) *Sosiaalityön käsite*. Sosiaalityö 3 (3), 77–80.
- Nieminen, Armas (1981) *Sosiaalityön tehtävästä sosiaalipolitiikan kokonaisuudessa*. Teoksessa Urpo Kuotola (toim.) *Sosiaalihuollon näköaloja*. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A, vol. 127. Tampere: Tampereen yliopisto, 9–20.

- Piirainen, Veikko (1958) Kylänkierrolta kunnalliskotiin. Savon ja Pohjois-Karjalan maaseudun vaivais-
hoitotoiminta vaivashoidon murroskautena 1800-luvun jälkipuoliskolla. Historiallisia tutkimuksia
XLIX. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Piirainen, Veikko (1964) Sosiaalihuolto. Teoksessa Yhteiskuntatieteiden käsikirja 2. Helsinki: Otava,
610–614.
- Ranta-Knuuttila, Jaakko J. (1962) Amputoitu sotavammaisen: tutkimus Suomen sotien 1939–1945
amputoitujen ammatillisesta kuntoutuksesta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rasila, Viljo (1973) Yhteiskunnallinen Korkeakoulu 1925–1966. Porvoo: WSOY.
- Rasila, Viljo (2009) Oli kuljettava pitkä tie. Teoksessa Paula Järvenpää, Mikko Lahtinen & Kaarlo Noden-
streng (toim.) Ajan särmä. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta 1949–2009. Tampere: Tampereen yli-
opisto, 9–20.
- Rasmussen, Tove (2011) Knowledge production and social work: Forming knowledge production.
Social Work & Social Sciences Review 15 (1), 28–48.
- Rauhala, Pirkko-Liisa (1996) Miten sosiaalipalvelut ovat tulleet osaksi suomalaista sosiaaliturvaa? *Acta
Universitatis Tamperensis. Ser. A, vol 477*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rissanen, Reino (1969) Sosiaalisen ryhmätyön menetelmä: Tutkimus sosiaalisen ryhmätyön lähteistä
ja teoriasta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Roos, J.P. (2006) Yhteiskuntapolitiikan ajankohtaiset ongelmat Helsingissä. *Janus* 14 (3), 336–338.
- Saarenmaa, Pekka (toim.) (1997) ”Valitse sosiaalihuolto elämäntehtäväksesi” Sosiaalihuoltajakoulu-
tus 1942–1995. Sosiaalihuoltajat ry 1944–1996. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen
julkaisu. C-sarja, n:o 9. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Salo, Reino (1956) Kunnallinen lastensuojelutyö sosiaalisen sopeutumisen kasvattajana I: Tutkimus
Vaasan kaupungissa vuosina 1924–1952 suoritettun lakisääteisen lastensuojelutyön tuloksista.
Vaasa: Vaasan kaupunki.
- Salo, Reino (1967) Sosiaalihuollon tutkimukset. Johdatus sosiaalihuollon ongelmiin nykytutkimuksen
valossa. Helsinki: Sosiaalihuollon Keskusliitto.
- Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakko-
la, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen (toim.) *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suo-
malaisten sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 261–355.
- Satka, Mirja (1995) Making social citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to pro-
fessional social work. Jyväskylä: SoPhi.
- Simonen, Leila (1990) Contradictions of the welfare state, women and caring: Municipal homemaking
in Finland. *Acta Universitatis Tamperensis* 295. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sipilä, Jorma (1997) Yhdessä eteenpäin. Teoksessa Pekka Saarenmaa (toim.) ”Valitse sosiaalihuolto
elämäntehtäväksesi”. Sosiaalihuoltajakoulutus 1942–1995. Sosiaalihuoltajat ry 1944–1996. Tampe-
reen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisu. C-sarja, n:o 9. Tampere: Tampereen yliopisto,
73–82.
- Tampereen yliopisto (2008) Tampereen yliopiston tilastokirja 2006. Tampereen yliopisto tänään ja
huomenna 75. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Toikko, Timo (2001) Sosiaalityön amerikkalainen oppi: yhdysvaltalaisen caseworkin kehitys ja sen
yhteys suomalaiseen tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkea-
koulu.
- Walls, Georg (1982) Sosiaalihuolto ja tietotuotanto. *Sosiaaliturva* (22), 1084–1089.
- Walls, Georg (1989) Varför socialpolitik, särskilt socialt arbete, som universitetsdisciplin? *Sosiaalipoli-
tiikka* (13) 133–136.
- Waris, Heikki (1961) Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka. Porvoo: WSOY.
- Vuorikoski, Marjo (1993) Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutuksen kehittäminen. Työssä-
oppimisesta ammatilliseen koulutukseen ja kohti elinikäistä oppimista. Aikuiskasvatuksen lisen-
siaatintutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto.

Valmistelu- ja virallisaineisto

Säädökset

Alkoholilaki 60/1936.

Huoltoapulaki 116/1956.

Irtolaislaki 57/1936.

Köyhäinhuoltolaki 145/1922.

Laki kunnallisten ja yksityisten kasvatustilavaltionavusta 294/1922.

Laki ottolapsista 208/1925.

Laki tylsämielisten hoitoa ja kasvatusta varten toimivien kunnallisten ja yksityisten laitosten valtionavusta 185/1927.

Lastensuojelulaki 52/1936.

Lastensuojelulaki 683/1983.

Sosiaalihuoltolaki 710/1982.

Äitiysavustuslaki 322/1937.

Komiteanmietinnöt

Huoltotyöntekijäin koulutuskomitean mietintö (1940) Komiteanmietintö 1940: 3. Helsinki.

Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö I (1968) Luonnos. Komiteanmietintö 1968: B86. Helsinki.

Sosiaaliryhmittämisen koulutuskomitean mietintö (1972) Komiteanmietintö 1972: A7. Helsinki.

Haastattelut

Lehtori (emeritus) Osmo Mälkiä 2.11.2021

Lehtori (emerita) Irmeli Salomaa 3.11.2021

Professori Tarja Pösö 20.1.2022

Professori Kirsi Juhila 21.1.2022